

*Dr Marija Salma, vanredni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

O EVOLUCIJI KONCEPTA EVROPSKOG GRAĐANSKOG PROCESNOG PRAVA

Sažetak: Rad je posvećen evoluciji formalnih izvora evropskog civilnog procesnog prava. Polazi se od Tamperškog sporazuma koji je imao za cilj da države članice EU pojednostave postupak radi priznanja i izvršenja sudskih i arbitražnih odluka. Slede, Bečki i Amsterdamski sporazum, kao i sporazum iz Nice. Prikazan je i odnos između Haškog sporazuma o priznanju i izvršenju sudskih i arbitražnih odluka, novog Briselskog, kao i Luganškog sporazuma.

Data je i tipologija formalnih izvora EU.

Ključne reči: civilno procesno pravo, evolucija, sporazum, formalni izvori.

I Uvodne napomene

Od vremena Maastricht-skog sporazuma (1993), pored ranijeg zajedničkog ekonomskog prostora, povećan je domen zajedničkog normativnog prostora u Evropskoj Zajednici (EZ) odnosno, u Evropskoj Uniji (EU).

Osnovna novina je u slobodi kretanja rada, usluga i kapitala na prostoru punopravnih članica Evropske Unije. Ove slobode se ne mogu ostvarivati bez novog koncepta pravosudne funkcije. Pravosudni put se više ne može svesti samo na unutrašnje sporove, niti na tome shodne konstrukcije, u smislu klasičnih pravila međunarodnog privatnog prava. Tome doprinosi integracija nacionalnih pravosudnih organa u mrežu međunarodne pravosudne saradnje.

Promene su ostvarene i u konceptu materijalnog i procesnog prava. U materijalnom pravu EU, u domenu zajedničkog prava, formulisana je tipologija normi Saveta i Evropskog Parlamenta. Najvažnije su *smernice* (Richtlinien, directives), koje služe harmonizaciji unutrašnjeg, nacionalnog prava, koje se ne primenjuju neposredno, i *uredbe* (Verordnungen, regulations) koje se primenjuju neposredno, bez postupka državne ratifikacije od

strane nacionalnih sudova, a na osnovu ugovora o punopravnom učlanjivanju u Evropsku Uniju. Toj promeni u domenu zajedničkog civilnog prava trebalo je da se prilagodi i procesno pravo, i stvorilo se sa novim normativnim podlogama evropsko procesno pravo, naročito u oblasti nadležnosti u civilnim stvarima, kao i u novom poimanju „stranog elementa“, u postupku priznanja i izvršenja „stranih“ sudskih odluka.

Da bi smo sagledali današnji koncept evropskog civilnog procesnog prava neophodno je ukazati na evoluciju formalnih izvora evropskog procesnog prava, vezanu za razvoj zajedničkog materijalnog prava (*Meines Recht, acquis communautaire*).

II Evolucija koncepta u formalnim izvorima Evropskog građanskog procesnog prava

1. Program iz Tampere-a (Tamperški program)

Tamperški sporazum (15.-16. oktobar 1999.g.) je imao za cilj da države članice EU razviju kontakte i rasprave kako bi pojednostavile postupak radi priznanja i izvršenja sudskih i arbitražnih odluka u korist građana. U dužem vremenskom periodu u tom pogledu je postojala mogućnost saradnje samo kroz međunarodne bilateralne sporazume.¹

Rezultat tamperškog sastanka je izgradnja *pojma evropskog pravnog prostora*. Radi se o takvom prostoru gde će ovlašćenja suda i uprave biti tako izgrađena da će omogućiti lakšu pravosudnu zaštitu građana na prostoru Evrope. Sledeća novina je u *olakšavanju priznanja i izvršenja sudskih odluka i odluka drugih organa*.²

2. Bečki Akcioni program

Do razrade ciljeva sa Tamperškog sastanka na vrhu, koji su bili formulisani u IV. Naslovu Ugovora o Evropskoj Ekonomskoj Zajednici, je

¹ Schmidt, Uwe, *Europäisches Zivilprozessrecht in der Praxis*, München, Beck Verlag, 2004, tač. 1-2. Kengyel Miklós-Harsági Viktória, *Európai polgári eljárásjog* (Evropsko građanskoproceno pravo), Osiris, Budapest, 2006, str. 35. Christoph Brenn, *Europäischer Zivilprozess, Leitfaden für das grenzüberschreitende Verfahren in Österreich*, Wien, Manz Verlag, 2005. Kohler Christian, *Der Europäische Justizraum für Zivilsachen und das Gemeinschaftskollisionsrecht*, IPRax - Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht, 2003, tač. 401-402. József Lichtenstein, *Cooperation judiciaire dans le domaine des affaires civiles et commerciales dans l'Union Européenne*. In: Blin Eric, *Mécanisme de décisions dans une Europe élargie*, Szeged, 2004, Pólay Elemér Alapítvány, 59-67.

² V. Tenreiro-Seoane, in: Storne, 2003, tač. 462.

došlo na Bečkom sastanku gde je formulisan Akcioni program (1999).³ Rezultat bečkog Akcionog plana je pojednostavljenje izvršenja odluka državnih organa i sudova. To se ostvaruje putem usaglašavanja kolizionih normi koje se vezuju za nadležnost državnih organa. Na taj način se otklanjaju prepreke radi nesmetanog ostvarivanja građanskog procesnog prava na evropskom pravosudnom prostoru. U tom cilju treba unaprediti pravosudnu saradnju, a i upoznati pravosudne sisteme pojedinih članica. To naročito važi za ljudska prava i za one oblasti koje imaju uticaj na svakodnevni život građana. Bečkim Akcionim programom su uspostavljeni tačni rokovi radi ostvarivanja konkretnih ciljeva. Oni iznose od 2 do 5 godina.⁴

3. Amsterdamski Sporazum – promena paradigme

Naučna literatura smatra da je najveći rezultat Amsterdamskog sporazuma *uspostavljanje novih osnova saradnje u oblasti unutrašnjih poslova i pravosuđa*.⁵ Ovaj sporazum je nesumnjivo doprineo *evropeizaciji građanskog procesnog prava*. Osnovi pravosudne saradnje su prvi put predviđeni u Maastricht-skom sporazumu, ali promenjeno je mesto, a samim tim i značaj odredaba o pravosudnoj saradnji: ove odredbe su umesto dotadašnjeg trećeg stubišta prebačene u prvo stubište unijskih osnova. Pre Amsterdamskog sporazuma pravosudna saradnja se mogla zasnivati *samo na osnovu međunarodnih sporazuma zaključenih između država članica*. Promenu paradigme označio je čl. 61. tač. c) Amsterdamskog sporazuma, koji je u oblasti pravosudne saradnje i unutrašnjih poslova predvideo *povećanje zajedničkih normativnih kompetencija* (donošenje evropskih propisa) u domenu tzv. *sekundarnog evropskog prava*. Ranije *generalne klauzule* koje su predvidale u oblasti pravosudne delatnosti *harmonizaciona očekivanja* (u pogledu unutrašnjih, nacionalnih zakona vezanih za pravosuđe), upotpunjene su značajnim konkretnim odredbama.⁶

³ V. Aktionsplan des Rates der Kommission zur bestmöglichen Umsetzung der Bestimmungen des Amsterdamer Vertrags über den Ausbau eines Raums der Freiheit, der Sicherheit und des Rechts vom Rat (Iustiz und Inneres), am 3. Dezember 1998, Abl. EG 1999, C 19., 1-15.

⁴ V. Kengyel Miklós-Harsági Viktória, *Európai polgári eljárásjog* (Evropsko građansko procesno pravo), Osiris, Budapest, 2006, str. 36.

⁵ V. Kengyel Miklós-Harsági Viktória, *Európai polgári eljárásjog* (Evropsko građansko procesno pravo), Osiris, Budapest, 2006, str. 36. tač.12. Horváth Zoltán, *Kézikönyv az Európai Unióról*, Budapest, HVG Orac, 2005.g., str. 107.

⁶ V. Kengyel Miklós-Harsági Viktória, *Európai polgári eljárásjog* (Evropsko građansko procesno pravo), Osiris, Budapest, 2006, str. 36. tač.12.

4. Sporazum iz Nice (Nizza)

Sporazum iz Nice je stupio na snagu 1. februara 2003. godine. On je uneo novine na planu saradnje u oblasti pravosuđa, jer u pogledu donošenja pravnih propisa EU više nije bilo potrebe za konsenzusom, ti propisi su se mogli doneti većinom glasova članica Saveta. Izuzetak predstavlja uređenje porodičnih odnosa, gde je potrebna saglasnost i glas svih članica (konsensus).⁷

5. Odnos između Haškog sporazuma o priznanju i izvršenju sudskih i arbitražnih odluka iz 1969, novog Briselškog (Brüssel) sporazuma iz 2001/2002. g. i Lugaškog (Lugano) sporazuma o sudskoj nadležnosti i izvršenju u civilnim i trgovačkim sporovima iz 1988. godine (sa izmenama iz 2001.g.)

Haška konvencija o priznanju i izvršenju stranih sudskih i arbitražnih odluka iz 1969. godine je omogućavala priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka po principima klasičnog međunarodnog i međunarodnog privatnog prava. Radi priznanja je bilo bitno da se konvencija usvoji, da se zaključi *bilateralni sporazum* između datih zemalja i da se izvrši *ratifikacija*. No, u *postupku pojedinačnog priznanja i izvršenja* mogla se istaći *primedba javnog poretka*. Izmene starog teksta Briselškog (1968) i Lugaškog sporazuma (1988), oba doneta u 2001. g., pri čemu je novi briselški sporazum stupio na snagu 1.3.2002. godine, unose bitne novine, u oblasti priznanja i izvršenja inostranih odluka sudova i to sa važenjem u svim punopravnim članicama Evropske Unije, kao i u oblasti zajedničkih odredaba u domenu nadležnosti sudova u građanskim sporovima i u oblasti trgovinskih sporova. Više *nije potrebno* ni zaključivanje bilateralnih sporazuma o priznanju (bar za članice EU). Zatim, ni kod priznanja, ni kod izvršenja stranih odluka nije potreban *poseban postupak radi priznanja* i odluka o priznanju, strane odluke se *neposredno izvršavaju*, ali se *izvršenje može odbiti ako je odluka protivna javnom poretku zemlje izvršenja*, ili ako je očigledno protivrečna.⁸

⁷ V. Kengyel Miklós-Harsági Viktória, *Európai polgári eljárásjog* (Evropsko građansko procesno pravo), Osiris, Budapest, 2006, str. 36. tač.13.

⁸ Verordnung (EG) Nr. 44/2001 vom 22. 12.2000 über die gerichtliche Zuständigkeit und die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen in Zivil- und Handelssachen, Abl 2001, L 12,1, stupio na snagu kao direktno primenljivo pravo 1.3.2002. i to za sve članice (EU GVÜ, Europäisches Gerichtsstandsübereinkommen, Brüssel) osim Danske, kojim je ukinut Lugaški sporazum (Lugano-Übereinkommen) o

III Formalni izvori evropskog građanskog procesnog prava

1. Uopšte o tipologiji formalnih izvora EU

Od formalnih izvora najznačajnije su uredbe, smernice i odluke.

Uredbe (Verordnungen, regulations, rendeletek). Uredba ima karakter opšteg akta i neposredno se primenjuje u svim državama članicama. Do donošenja uredbi dolazi ako je neophodno neki odnos tačno urediti na nivou Evropske Zajednice. Iz uredbe mogu da nastanu prava i obaveze kako za članice države, odnosno njihove organe, a tako i za pojedince. Uredbe se automatski smatraju sastavnim delom nacionalnog prava, i one se neposredno primenjuju u tim pravima od strane nacionalnih sudova. Pod neposrednom primenom se podrazumeva primena uredaba u državama članica bez posebnog državnog akta (bez ratifikacije) i bez ikakve odluke o njegovom sprovođenju.⁹

Smernice (Richtlinien, directives, irányelvek). Evropska Unija preko smernica, koje takođe imaju karakter opštih pravnih akata „navigira“ nacionalnim zakonodavstvom i to na taj način što daje zajedničke osnove, okvire, ciljeve za nacionalno zakonodavstvo. Određuju se ciljevi koji se žele postići u državama članica, ali forma i sredstvo za njihovo ostvarivanje je prepušteno nacionalnim organima i zakonima država članica. Istovremeno ove norme sadrže i rokove za ugradnju ciljeva u nacionalne pravne sisteme.

Ove norme služe za harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva. Sa glasno tome, ove norme se ne primenjuju neposredno, već preko harmonizovanih nacionalnih propisa. Ali, mogu imati i neposrednu primenu, posebno onda, kada zemlja članica nije izvršila blagovremenu harmonizaciju, i to na osnovu odluke Evropskog Suda.

Odluke. Ugovorom o Evropskoj zajednici je određeno da je odluka obavezna za članicu na koju je adresovana. Odluka ima karakter individualnog, a ne opšteg akta. One, dakle, nemaju opštu primenu i obavezuju samo adresata. Adresati mogu biti fizička lica, pravna lica, a i same države članice.¹⁰

Predlozi i zaključci su takve vrste orijentira koji nemaju pravnu obaveznost. Zaključci Saveta služe da bi se njegova politika učinila članicama predvidljivom, i da bi se sa njom članice mogle upoznati. Često se

istoj materiji. No, lугanški sporazum nadalje važi u Švajcarskoj, Norveškoj i u Islandu. V. <http://www.i4j.at/new/aktuell115a.htm> od 17. 4.2006.

⁹ Várnai Ernő-Papp Mónika, Az Európai Unió joga, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 2005, str. 204.

¹⁰ V. Geiger Rudolf, EUW/EGW Vertrag über die Europäische Union und Vertrag zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft, München 2004, Beck, čl.249., tač. 19.

donose u postupku stvaranja prava. U takvim slučajevima mogu imati formu zelene knjige.¹¹

Praksa Evropskog suda pravde. Unija nema samostalne sudove, odvojene od nacionalnih. Zajedničko evropsko pravo se oživljava putem *nacionalnih sudova*. I u međunarodnim pravnim stvarima postupaju nacionalni sudovi. Radi uspostavljanja *jedinstvene primene* prava, Evropski sud pravde vrši kontrolu putem *pravnih lekova*. Radi jedinstvenog tumačenja i primene prava, države članice su sastavile *protokol o tumačenju* uz briselški sporazum iz 1971. godine. Ovim je proširena nadležnost Evropskog suda pravde na primenu Sporazuma o Evropskoj zajednici. Na ovaj način se omogućilo da sudovi članica država mogu da se obrate Evropskom sudu pravde i da zatraže tumačenje pojedinih odredaba Briselškog sporazuma i to kako u primeni primarnog, tako i u pogledu primene sekundarnog prava. Saglasno čl. 68. i 234. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice ustanovljen je institut prethodnog postupka za donošenje odluka, u okviru kojeg dolazi do tumačenja pravnih akata. Evropski sud pravde je do 2002. godine doneo više od 100 odluka. Najznačajniji cilj tumačenja je postizanje jedinstvene primene zajedničkog prava u državama članicama. Najznačajniji primenjeni metodi tumačenja su: *jezičko, sistematsko i istorijsko*. U evropskom građanskom procesnom pravu se najčešće koristi izraz *autonomno tumačenje* koje znači takvu primenu navedenih metoda tumačenja zajedničkog prava, kojom se isključuje nacionalno pravo, odnosno otklanja se uticaj nacionalnog prava. *Karakter odluka* Evropskog suda pravde odstupa od prirode odluka nacionalnih sudova. U prethodnom postupku radi donošenja odluka zadatak Evropskog suda pravde nije u tome da rešava o konkretnim pravnim stvarima, već u tome da reši apstraktno pitanje tumačenja – u svetlu datog pravnog spora. Odluka Evropskog suda nema opšte dejstvo, već deluje samo u konkretnoj pravnoj stvari, povodom koje je podnet zahtev.

2. O sadržaju Luganškog sporazuma o sudskoj nadležnosti i o prinudnom izvršenju u građanskim i trgovačkim stvarima od 27. septembra 1968 sa izmenama prema Sporazumu o pristupanju od 29. novembra 1996 (Eu GÜ BGBl III 1998/209) kao i Luganškog sporazuma od 16. septembra 1988 (BGBl 1996/448=Abl EG L 319, 9 ff).

Više puta izmenjen i dopunjen Luganški sporazum o sudskoj nadležnosti i prinudnom izvršenju u građanskim i trgovačkim stvarima ima osam glavnih poglavlja (naslova). *Preambula* sadrži ciljeve koje su visoki potpi-

¹¹ Gebauer Martin-Wiedmann, Thomas, Zivilrecht unter europäischem Einfluss, richtlinienkonforme Auslegung des BGB und anderer Gesetze – Erläuterung der wichtigsten EG Verordnungen, Stuttgart. Boorberg, 2005, str.20.

snici imali u vidu prilikom potpisivanja, među kojima je najvažniji - obezbeđenje efikasnije pravne zaštite građana, uključiv i regulisanje međunarodne sudske nadležnosti. *Prvo poglavlje* (čl. 1) se odnosi na *domen primene* ovog sporazuma (prema vrstama sporova). Ističe se, da se primenjuje u *građanskim i trgovačkim stvarima*. Ne *proteže se* na status lica, na pravnu i poslovnu sposobnost, ni na zakonsko zastupanje fizičkih lica, na bračno imovinske odnose, na naslednopravne odnose, uključiv i testamentalno nasleđivanje. Nadalje, domen primene se ne proteže na stečaj, na poravnanje i slične postupke, na socijalno osiguranje kao ni na izbrane sudove.

Drugo poglavlje se odnosi, najpre, na *opštu sudsku nadležnost*, sa primarnom nadležnošću sudova prema sedištu tužene strane (čl. 2), a zatim se regulišu *specijalne nadležnosti*, kao što su elektivna nadležnost, pomorske pravne stvari, pravo osiguranja, potrošačko pravo (čl.5-15). Regulise se i *isključiva nadležnost* (čl. 16), *kontraktualna nadležnost* (čl.17), ispitivanje nadležnosti i dopuštenosti postupka (čl. 19-20), uključiv i službeno vođenje postupka u tom delu, litispendenciju i odnos prema postupku sa kojim je tekući postupak u vezi, odluke suda vezano za obezbeđenje dokaza.(čl. 21-24).

Treće poglavlje se odnosi na *priznanje i izvršenje odluka*. Između ostalih definišu se odluke koje se mogu priznati i izvršiti. Pod odlukom se podrazumevaju odluke sudova država članica ovog sporazuma, bez obzira da li se označavaju kao presude, rešenja, naredba za prinudno izvršenje, uključiv i rešenje kojim se konstatuju troškovi izdati od notarijata. (Čl. 25). Odluke donete u jednoj od država članica *priznaće se* i u drugoj državi članici, potpisnici ugovora bez posebno vođenog postupka priznanja. (Čl. 26). Neće se priznati strana odluka ako vređa javni poredak (čl. 27). Sporazum nadalje sadrži odredbe o preprekama za priznanje (čl. 28-30). Što se tiče izvršenja stranih sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, Sporazum sadrži odredbe o pojmu inostranih odluka (čl. 31), o nadležnosti sudova (čl. 32) o postupku povodom predloga za izvršenje (čl. 33-34), o odluci suda (čl. 35), o pravnom leku povodom odluke suda o izvršenju (čl. 36-41). Sledeće odredbe se odnose na izvršenje odluka donetih na osnovu isprava (čl. 46-49).

Četvrto poglavlje sadrži posebne odredbe o *izvršenju na osnovu javne isprave* (čl. 50) i sudskog poravnanja (čl. 51). Na osnovu odredaba sporazuma javne isprave koje su sastavljene u jednoj državi članici, i prema pravilima te države su i izvršive, tj. predstavljaju izvršne isprave mogu na osnovu čl. 31 sporazuma poslužiti kao osnov izvršenja i u drugoj državi. Do odbijanja izvršenja takvih izvršnih isprava može doći samo onda, ako je ona protivna javnom poretku zemlje izvršenja.

Peto poglavlje je označeno kao „Opšti propisi, kojima se reguliše materija *prebivališta* fizičkih lica i *sedišta* pravnih lica. Ako je sporno, da li jedna stranka ima prebivalište pod suverenitetom ugovorne strane (evropske države), radi zasnivanja nadležnosti suda, sud će primeniti svoje pravo (*lex fori*). Ako jedna strana nema prebivalište na području suda pred kojim je pokrenut postupak, ako ima da odluči o tome da li stranka ima prebivalište na području druge države članice, primenjuje pravo date (druge) države članice. Što se tiče sedišta pravnih lica, shodno se primenjuju pravila o prebivalištu. Ipak, sud je dužan da primenjuje pravila o međunarodnom privatnom pravu. Isti je slučaj sa trustovima (čl. 52-53).

Šesto poglavlje sadrži *prelazne i završne* odredbe (čl. 54-54a).

Sedmo poglavlje se tiče *odnosa Luganškog sporazuma prema Briselskom sporazumu*, kao i prema drugim sporazumima (čl. 54b-59). Između ostalog predviđa se derogacija bilateralnih ugovora.¹² Doduše, bilateralni sporazumi zadržavaju svoje važenje u vrstama sporova na koje se ne proteže ovaj Sporazum (čl. 56). Sporazum sadrži odredbe o važenju bilateralnih sporazuma sa trećim državama – nečlanicama EU, koje priznaju dalje važenje tih bilateralnih sporazuma (čl. 59).

Najzad, osmo poglavlje sadrži završne odredbe koje se odnose na *ratifikaciju ovog sporazuma*, koja se ostvaruje potpisivanje ratifikacione isprave i uz njeno dostavljanje generalnom sekretaru Saveta Evropske zajednice (čl. 60-61). Prema čl. 62. ovaj sporazum stupa na snagu za datu državu po isteku tri meseca od dana dostavljanja ratifikacione isprave. Svaka država članica EZ je obavezna da se saglasi, da će poštovati ovaj sporazum (čl. 63). *Trajanje* važenja ovog sporazuma, kao i revizija su regulisani članovima 66-67, u kojima se predviđa principijelno neograničeno vremensko važenje ovog sporazuma, pri čemu svaka država članica može inicirati *reviziju* sporazuma. Čl. 68 se odnosi na *autentične jezike sporazuma* tj. jezike na kojima tekst sporazuma ima jednako važenje, u kome se utvrđuje da su to danski, nemački, engleski, finski, francuski, grčki, irski, islandski, italijanski, holandski, norveški, portugalski, švedski i španski.¹³

¹² Npr. francusko-švajcarski ugovor o sudskoj nadležnosti i izvršenju sudskih odluka od 15. juna 1869. g., špansko-švajcarski sporazum o uzajamnom priznanju i izvršenju sudskih odluka zaključen u Madridu, 19. novembra 1896, nemačko-belgijski sporazum o uzajamnom priznanju i izvršenju sudskih i arbitražnih odluka u civilnim i trgovačkim stvarima od 30. juna 1958, finsko-austrijski sporazum od 17. novembra 1986, i dr. Radi se o ukupno o 41. bilateralnom evropskom sporazumu koji se navedenim članom ukidaju.

¹³ V. <http://www.i4j.at/new/aktuell15a.htm> od 17. 4.2006.

IV O evropskim zajedničkim pravilima u oblasti priznanja i izvršenja odluka u porodičnim stvarima i o postupku utvrđivanja roditeljske odgovornosti prema zajedničkoj deci

Na osnovu uredbe EU br. 1347 od 2000. godine donete od strane Saveta Evrope 29. V 2000. godine o nadležnosti sudova za priznanje i izvršenje odluka u porodičnim stvarima i o postupku utvrđivanja roditeljske odgovornosti prema zajedničkoj deci stvorena su posebna zajednička evropska pravila u oblasti statusnih stvari. Ova Uredba, kao takva ima direktnu primenu pred nacionalnim sudovima.

Teritorijalni i personalni domen primene se ostvaruje s obzirom na to da li bračni drugovi imaju svoje prebivalište u jednoj od članica EU i da li imaju državljanstvo jedne od članica. Što se Ujedinjenog Kraljevstva i Irske tiče, domicil se izjednačava sa državljanstvom.

Pod *članicama* EU se ubrajaju sve članice sa izuzetkom Danske.

Vremensko dejstvo uredbe. Uredba se primenjuje na sve postupke započete nakon 28. januara 2000. godine.

Međunarodna nadležnost u bračnim stvarima. Pojam bračnih stvari. U bračne stvari se ubrajaju svi oni postupci koji imaju za predmet razvod braka, raskid bračne zajednice bez ukidanja bračne veze (*separatio ex toro* et *ex mensa*), postupak radi proglašenja braka nevažećim i radi poništaja braka.

Pod *sudskim postupcima* se podrazumevaju i upravni postupci koji u datoj državi članici ispunjavaju u ovim pravnim stvarima istu funkciju kao i sud.

U *austrijskom* (evropskom porodičnom) procesnom pravu nema postupka *separatio ex toro* et *ex mensa*, u bračnim stvarima rešava sud (nema nadležnosti uprave), a na tužbe radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka primenjuju se nacionalna pravila.¹⁴

Austrijski parnični postupak je, pod uticajem zajedničkih evropskih procesnih normi, doživeo duboke reforme naročito počev od 2002 godine, u tzv. civilnim spoznajnim postupcima, uvođenjem obaveznog pokretanja postupka u određenim pravnim stvarima, obaveznog zakazivanja pripremnog ročišta, proširivanjem nadležnosti sudova za rešavanje povodom platnog naloga. Uvedena je nova koncepcija presude zbog propuštanja. U okvirima međunarodnog građanskog sudskog postupka su se imale u vidu tri uredbe Saveta Evrope: (1) Uredba Saveta br. 44/2001 od 22. decembra

¹⁴ Za austrijsko evropsko procesno pravo v. Dr. Walter Rechberger, MMg Dr. Daphne-Ariane Simotta, Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts – Erkenntnisverfahren, 6. izdanje, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2003, str. 62.

2000. godine o sudskoj nadležnosti radi priznanja i izvršenja odluka u civilnim i trgovačkim stvarima. (2) Uredba Saveta Evrope br. 1347/2000 od 29. maja 2000. godine o nadležnosti za priznanje i izvršenje odluka u bračnim stvarima i u postupku povodom roditeljske odgovornosti za zajedničku decu. (3) Uredba Saveta Evrope br. 1348/2000 od 29. maja 2000. godine o dostavljanju sudskih i vansudskih podnesaka odn. dokumenata u civilnim i trgovinskim stvarima u zemljama punopravnim članicama.¹⁵

V Zaključne napomene

Posle Maastricht-skog sporazuma (1993) kojim su se stvorili fundamenti EU u uporednom i evropskom građanskom procesnom pravu su se počeli razlikovati nacionalno i evropsko građansko procesno pravo. Umesto dotadašnjeg međunarodnog privatnog procesnog prava počelo se primenjivati evropsko građansko procesno pravo. Osnovna konceptualna razlika je u sledećem. Razlika između međunarodnog privatnog procesnog prava i evropskog građanskog procesnog prava je u tome što je klasično međunarodno privatno procesno pravo bilo zasnovano pre svega na bilateralnim međunarodnim sporazumima, u oblasti uzajamnog priznanja i izvršenja stranih sudskih i arbitražnih odluka, i to pod uslovom nacionalne ratifikacije tog sporazuma. Tim putem se ovaj evropski sporazum (Luganški i Briselski) inkorporiše u nacionalno zakonodavstvo. Novo evropsko građansko procesno pravo je zasnovano na direktnoj primeni modifikovanog Luganškog (Briselskog) sporazuma od strane nacionalnih sudova, bez postupka ratifikacije. Uslov njene primene je da je data zemlja postala članica EU i da nema prepreke sa stanovišta javnog poretka zemlje izvršenja.

Prema sadašnjem stanju, a na osnovu gornjih izlaganja, možemo zaključiti, da su se zajednička evropska pravila u oblasti građanskog procesnog prava – evropsko građansko procesno pravo - doneta na području sudske nadležnosti, u oblasti priznanja i izvršenja sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i u oblasti priznanja i izvršenja sudskih odluka u bračnim stvarima (postojanja i razvoda braka, bez imovinskih odnosa) i brige o zajedničkoj deci. U ostalim pravnim stvarima su zadržana pravila klasičnog međunarodnog privatnog prava.

¹⁵ Dr. Walter Rechberger, MMg Dr. Daphne-Ariane Simotta, Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts – Erkenntnisverfahren, 6. izdanje, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2003, str.3.

*Marija Salma, Ph. D., Associate Professor
Faculty of Law, University of Novi Sad*

On the evolution of the concept of European law of civil procedure

Abstract

After the adoption of the Treaty of Maastricht (1993), by which the foundations of the European Union had been laid, people started making difference between the European and national law of civil procedure. In cases involving element from other Member States of the European Union, the norms of European law of civil procedure are applied, instead of domestic rules of private international law. The main conceptual difference between the norms of private international law relating to civil procedure and European law of civil procedure is that traditional private international law is based, primarily, on bilateral treaties in the field of recognition and enforcement of foreign arbitral awards and judicial decisions, the application of which depends on the condition whether the ratification procedure on national level has been duly observed. In the same way, the Treaties of Lugano and Brussels have been incorporated into the national legislation by ratification procedure, too. However, although the new European law of civil procedure incorporates the substance of the norms the modified Treaty of Brussels, it is being applied directly, without a need to be ratified on national level. The conditions for such direct application are that the country involved is a Member State of the European Union and that there are no barriers with respect to the public policy of the country involved.

According to the current situation, one can conclude that common European rules in the field of law of civil procedure (i.e. European civil procedural law) are adopted in the field of jurisdiction of courts, recognition and enforcement of judicial decisions in civil and commercial matters, in matrimonial matters (existent marriage or divorce, excluding communal estate, etc.) and in the field of care for children. The traditional rules of private international law are still applied in other legal matters.